

UDK: 339.9(575.1:595.9)

Ilhomjon N. AXATOV,

Mustaqil izlanuvchi, Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti, Surxondaryo, O'zbekiston

E-mail: ilhom.ahatov85@gmail.com, ORCID:0009-0007-1152-6285

PhD R.Muhammadiyev taqrizi asosida

MUSTAQILLIK YILLARIDA O'ZBEKISTON VA MALAYZIYA O'RTASIDAGI SAVDO-IQTISODIY HAMDA TURISTIK ALOQALARNING RIVOJLANISH DINAMIKASI

Аннотация

Mazkur maqolada mustaqillik yillarida O'zbekiston va Malayziya o'rtasidagi savdo-iqtisodiy hamda turistik aloqalarning rivojlanish dinamikasi tahlil etilgan. Tadqiqot doirasida ikki davlat o'rtasidagi munosabatlarning institutsional-huquqiy asoslari, Hukumatlararo qo'shma savdo qo'mitasi va biznes platformalarining iqtisodiy integratsiyadagi o'rni yoritib berilgan. Shuningdek, madaniy-gumanitar diplomatiya, xususan, ziyorat turizmi, "yumshoq kuch" instrumentlari va pandemiya davridagi inqirozga qarshi kurash mexanizmlarining samaradorligi ilmiy jihatdan asoslangan.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy diplomatiya, institutsional hamkorlik, ziyorat turizmi, yumshoq kuch, transcargaraviy integratsiya, investitsion muloqot, diversifikatsiya, O'zbekiston-Malayziya strategik hamkorligi.

ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ И ТУРИСТИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ МЕЖДУ УЗБЕКИСТАНОМ И МАЛАЙЗИЕЙ ЗА ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ

Аннотация

В данной статье анализируется динамика развития торгово-экономических и туристических связей между Узбекистаном и Малайзией за годы независимости. В рамках исследования рассматриваются институционально-правовые основы двусторонних отношений, освещается роль Межправительственного совместного торгового комитета и деловых платформ в процессах экономической интеграции. Кроме того, на научной основе обосновывается эффективность культурно-гуманитарной дипломатии, в частности, паломнического туризма, инструментов «мягкой силы» и механизмов противодействия кризисам в период пандемии.

Ключевые слова: Экономическая дипломатия, институциональное сотрудничество, паломнический туризм, мягкая сила (soft power), трансграничная интеграция, инвестиционный диалог, диверсификация, стратегическое партнерство Узбекистана и Малайзии.

DEVELOPMENT DYNAMICS OF TRADE, ECONOMIC, AND TOURISM RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND MALAYSIA DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE

Annotation

This article analyzes the development dynamics of trade, economic, and tourism relations between Uzbekistan and Malaysia during the years of independence. The study examines the institutional and legal frameworks of bilateral relations, highlighting the role of the Intergovernmental Joint Trade Committee and business platforms in fostering economic integration. Furthermore, the article provides a scientific justification for the effectiveness of cultural-humanitarian diplomacy, specifically focusing on pilgrimage tourism, "soft power" instruments, and crisis management mechanisms employed during the pandemic.

Key words: Economic diplomacy, institutional cooperation, pilgrimage tourism, soft power, transboundary integration, investment dialogue, diversification, Uzbekistan-Malaysia strategic partnership.

Kirish. Zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimida global geosiyosiy transformatsiyalar va iqtisodiy integratsiya jarayonlarining jadallashuvi davlatlarning tashqi iqtisodiy strategiyalarini diversifikatsiyalashni taqozo etmoqda. O'zbekiston Respublikasi uchun Janubi-Sharqiy Osiyo mintaqasi, xususan, Malayziya bilan o'zaro manfaatli strategik hamkorlikni rivojlantirish tashqi siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mustaqillik yillarida ikki davlat o'rtasidagi aloqalar institutsional-huquqiy poydevorni mustahkamlash, savdo-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish hamda madaniy-gumanitar sohalaridagi integratsiyani chuqurlashtirish bosqichlarini bosib o'tdi. Ushbu maqolada ikki mamlakat o'rtasidagi iqtisodiy muloqotlar dinamikasi, investitsion muhitning tarkibiy xususiyatlari va madaniy diplomatiyaning strategik ahamiyati empirik ko'rsatkichlar asosida tahlil etiladi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, qiyosiy-tarixiy va empirik kuzatuv usullaridan

foydalanildi. Tizimli tahlil orqali ikki tomonlama munosabatlar institutsional asoslari o'rganildi; qiyosiy-tarixiy yondashuv orqali 2005–2020-yillar davridagi hamkorlik evolyutsiyasi baholandi. Empirik kuzatuv sifatida rasmiy bitimlar, tashriflar va xalqaro brending e'tiroflari tahlil qilindi.

Tahlil va natijalar. Global geosiyosiy transformatsiyalar va xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlarining jadallashishi sharoitida dunyo davlatlarining tashqi siyosiy va iqtisodiy strategiyasini diversifikatsiyalash hamda yangi strategik hamkorlik maydonlarini kashf etish masalasi zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi [2]. Mustaqillik yillarida O'zbekiston va Malayziya o'rtasidagi davlatlararo munosabatlarning institutsional-huquqiy poydevorini shakllantirish jarayonida shartnomaviy bazani tizimli ravishda kengaytirib borish va iqtisodiy diplomatiyaning barqaror mexanizmlarini joriy etishga alohida urg'u berildi. Shu nuqtai nazardan, ikki mamlakat o'rtasida yo'lga qo'yilgan

Hukumatlararo qo'shma savdo qo'mitasi faoliyati, xalqaro savdo vakolatxonalarining ta'sis etilishi hamda to'g'ridan-to'g'ri biznes platformalarining yaratilishi transchegaraviy iqtisodiy aloqalarni koordinatsiya qilishda muhim infratuzilmaviy poydevor bo'lib xizmat qildi.

O'zbekiston Respublikasining xalqaro maydondagi ko'p tomonlama diplomatik va tashqi iqtisodiy aloqalari tizimida Janubi-Sharqiy Osiyo mintaqasi mamlakatlari, xususan, Malayziya bilan o'zaro manfaatli strategik hamkorlikni rivojlantirish ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ikki mamlakat o'rtasidagi siyosiy-diplomatik va savdo-iqtisodiy munosabatlarning institutsional-huquqiy asoslarini mustahkamlash, shuningdek, diversifikatsiyalashgan aloqalarni muvofiqlashtirib borishda 2005-yilda ta'sis etilgan O'zbekiston-Malayziya qo'shma savdo qo'mitasi fundamental platforma vazifasini o'tab kelmoqda [3]. Mazkur oliy darajadagi koordinatsion tuzilmaning 2009-yil 20-oktabr kuni Toshkent shahrida bo'lib o'tgan ikkinchi yig'ilishi tomonlarning uzoq muddatli iqtisodiy manfaatlarini uyg'unlashtirish hamda o'zaro tovar ayirboshlash munosabatlarini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarishda muhim xronologik va amaliy buriish nuqtasi bo'ldi [4].

Ikki tomonlama iqtisodiy diplomatiyaning izchil translyatsiyasi o'laroq, transmilliy iqtisodiy aloqalarni faollashtirish va bevosita investitsion muloqotni rag'batlantirish maqsadida 2018-yilning 31-oktabridan 2-noyabrigacha Malayziya Tashqi savdoni rivojlantirish korporatsiyasi (MATRADE) rahbari boshchiligidagi yirik ishbilarmon doiralar va yetakchi kompaniyalar delegatsiyasining O'zbekiston Respublikasiga rasmiy ishchi tashrifi tashkil etildi [7]. Ushbu strategik tashrif doirasida O'zbekiston Respublikasi Davlat investitsiyalar bo'yicha qo'mitasi (hozirgi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi) hamda O'zbekiston Savdo-sanoat palatasi rahbariyati bilan o'tkazilgan keng qamrovli va natijador muzokaralar respublikamiz iqtisodiyotining real sektorlariga xorijiy kapitalni jalb etish mexanizmlarini takomillashtirishga xizmat qildi. Muzokaralarda ikki davlatning logistik imkoniyatlarini kengaytirish, erkin iqtisodiy zonalarda qo'shma yuqori texnologik korxonalar barpo etish va mahsulotlarni uchinchi davlatlar bozorlariga eksport qilish masalalari chuqur tahlil qilindi.

Tizimli iqtisodiy diplomatiya va pragmatik tashqi siyosat yuritishning bevosita amaliy natijasi o'laroq, 2019-yilning oktabr oyida MATRADE biznes-delegatsiyasining navbatdagi tashrifi doirasida Malayziyaning O'zbekiston Respublikasidagi favqulodda va muxtor elchixonasi huzurida MATRADE korporatsiyasining Toshkent shahridagi rasmiy Savdo vakolatxonasi ta'sis etildi va uning tantanali ochilish marosimi o'tkazildi [9]. Ushbu vakolatxonaning ochilishi nafaqat ikki mamlakat tadbirkorlari o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri (B2B) hamda davlat va xususiy sektor (G2B) formatidagi aloqalarni operativ muvofiqlashtirish, balki o'zbek va malay bozorlarining marketing tahlillarini tizimli yo'lga qo'yish, halol standart asosidagi mahsulotlar aylanmasini oshirish hamda investitsiyaviy va savdo-iqtisodiy sheriklik munosabatlarini uzoq muddatli institutsional kafolatlar bilan ta'minlashda muhim xalqaro infratuzilmaviy tuzilma bo'lib xizmat qila boshladi.

Ikki davlat o'rtasidagi iqtisodiy sheriklik va ishlab chiqarish kooperatsiyasi potensialini strategik jihatdan yanada kengaytirish hamda pandemiyadan keyingi davrda iqtisodiy tiklanish mexanizmlarini birgalikda ishlab chiqish maqsadida, 2020-yil 8-sentabr kuni O'zbekiston Respublikasi Bosh vazirining o'rinbosari – Investitsiyalar va tashqi savdo vaziri hamda Malayziya Katta vaziri, Xalqaro savdo va sanoat vaziri o'rtasida strategik ahamiyatga ega bo'lgan yuqori darajadagi

virtual muzokaralar o'tkazildi [8]. Mazkur raqamli muloqot jarayonida transchegaraviy savdodagi tarif va notarif to'siqlarni bartaraf etish, o'zaro tovar ayirboshlash hajmini qisqa muddatlarda diversifikatsiya qilish orqali oshirish hamda 2005-yilda asos solingan O'zbekiston-Malayziya qo'shma savdo qo'mitasi yig'ilishlari mexanizmini institutsional jihatdan qayta tiklash borasida qat'iy kelishuvlarga erishildi [3]. Muzokaralarning eng muhim institutsional natijalaridan biri sifatida, o'zbek tomonining savdo va sarmoyaviy sheriklik aloqalarini jadallashtirish maqsadida ikki mamlakatning yirik korxonalari, assotsiatsiyalari va investitsion fondlarini birlashtiruvchi "Malayziya-O'zbekiston ishbilarmonlar kengashi"ni zudlik bilan ta'sis etish borasidagi konseptual taklifi Malayziya hukumati tomonidan to'liq ma'qullandi hamda bu borada ikki tomonlama operativ chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqishga zamin yaratildi [8].

O'zbekiston Respublikasi va Malayziya o'rtasidagi ikki tomonlama ko'p qirrali munosabatlarning konseptual va strategik yo'nalishlaridan biri sifatida gumanitar diplomatiyaning tarkibiy qismi bo'lgan turizm sohasidagi hamkorlik aloqalari alohida transformatsion ahamiyat kasb etadi. Mamlakatlararo madaniy-gumanitar muloqotni tizimli asosda jadallashtirish va xalqaro turistik xizmatlar almashinuvini jadallashtirish maqsadida 2015-yilning 23-27-aprel kunlari Malayziya Turizm va madaniyat vaziri Dato Seri Muhammad Nazri bin Abdul Aziz boshchiligidagi delegatsiyaning O'zbekistonga tashrifi hamda ushbu tashrifning mantiqiy davomi o'laroq, 2017-yilning aprel oyida O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi raisining Malayziyaga javob tashriflari amalga oshirildi [10]. Mazkur yuqori darajadagi muzokaralar ikki davlat o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri aviaqatnovlarni ko'paytirish, viza rejimini soddalashtirish va transmilliy turistik platformalarda o'zaro infratuzilmalarni targ'ib qilish bo'yicha fundamental bitimlarning imzolanishiga zamin yaratdi. Natijada, mazkur yo'nalishdagi strategik hamkorlik formatlari 2019-yilga kelib ham huquqiy, ham institutsional jihatdan yanada diversifikatsiyalashdi va yangi bosqichga ko'tarildi [6].

Ikki davlat o'rtasidagi madaniy-ma'rifiy aloqalarning sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilganligini va institutsional diversifikatsiyalashuv jarayonlarining amaliy mexanizmlari joriy etilganligini ko'rsatuvchi muhim empirik misol sifatida, 2019-yilning 21-23-fevral kunlari O'zbekistonning qadimiy islom sivilizatsiyasi, falsafiy-huquqiy tafakkur va ilm-fan markazlaridan biri hisoblangan Buxoro shahrida strategik ahamiyatga ega bo'lgan "Birinch xalqaro ziyorat turizmi forumi" tashkil etildi [5]. Mazkur yuqori darajadagi xalqaro anjuman nafaqat Markaziy Osiyo va Janubi-Sharqiy Osiyo mintaqalari o'rtasidagi diniy-ma'rifiy aloqalarni tiklash, balki ikki mamlakatning yetakchi akademik doiralari, teologik markazlari va soha ekspertlari uchrashuvining eng yirik xalqaro muvofiqlashtiruvchi platformasiga aylandi. Forumning konseptual asosi O'zbekistonning ulkan nomoddiy madaniy merosi, xususan, Movarounnahr kalom va fiqh maktablari, muhaddislar va tasavvuf namoyandalarining ilmiy merosini transmilliy miqyosda kapitalashtirish hamda turistik brend darajasiga ko'tarish vazifalariga yo'naltirildi.

Mamlakatlararo munosabatlarning institutsional tizimida kross-madaniy muloqotni rivojlantirish hamda ixtisoslashtirilgan davlat xavfsizligi sohalarida o'zaro tajriba almashish mexanizmlarini yo'lga qo'yish jarayonlari o'ziga xos tizimli va izchil xarakter kasb etadi. Ikki tomonlama gumanitar hamkorlik dasturlarini amaliy mazmun bilan boyitish maqsadida, 2019-yilning 11-12-mart kunlari O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirining Malayziya Qirolligiga rasmiy tashrifi tashkil etildi. Ushbu tashrif doirasida Janubi-Sharqiy Osiyo mintaqasidagi nufuzli ilmiy-ijodiy markazlar

hisoblangan Malayziya san'at instituti hamda dunyodagi eng boy ekspozitsiyalardan biriga ega bo'lgan Malayziya Islom san'ati muzeyi rahbariyati bilan strategik muzokaralar o'tkazilib, to'g'ridan-to'g'ri institutsional hamkorlik aloqalari yo'lga qo'yildi [8].

Madaniy turizm va transmilliy diniy-ma'rifiy aloqalarni rivojlantirish yo'nalishida 2019-yilning 31-oktabridan 7-noyabrigacha Buxoro shahrida dunyoning turli mintaqalaridan tashrif buyurgan 250 dan ortiq Naqshbandiya so'fiylik tariqati namoyandalari, olimlar va ziyoratchilar ishtirokida "Ikkinchi Naqshbandiya turizm festivali" yuqori saviyada o'tkazildi. Malayziyadan kelgan keng ko'lamli delegatsiyaning ushbu tadbirdagi ishtiroki ikki mamlakat o'rtasidagi an'anaviy ma'naviy rishtalarni qayta tiklashga xizmat qildi. Uning mantiqiy davomi sifatida, 2019-yilning noyabr oyida Malayziya Turizm boshqarmasi direktorining o'rinbosari boshchiligidagi delegatsiyaning B2B formatidagi muloqotlarni kengaytirish maqsadida "25-yubiley Toshkent xalqaro turizm ko'rgazmasi"da (TITF-2019) faol ishtirok etishi mamlakatlarga sayyohlar oqimini diversifikatsiyalashga kuchli turtki berdi [5].

Mazkur davrda kross-madaniy integratsiya jarayonlari nafaqat an'anaviy turizm, balki zamonaviy kreativ industriya va yuqori moda sohalarida ham o'zining amaliy ifodasini topdi. Xususan, 2019-yilning 25-26-noyabr kunlari Kuala-Lumpur shahrida dunyoga mashhur malayziyalik modelyer, poyabzal dizayni afsonasi Jimmi Chu homiyli va bevosita ishtirokida nufuzli moda namoyishlari turkumi tashkil etildi. Ushbu xalqaro platformada xalqaro miqyosda "Azucar Moreno" brendi bilan tanilgan, milliy matolar va zamonaviy dizayn uslublarni uyg'unlashtiruvchi iste'dodli o'zbek dizayneri Kamola Rustamova o'zining innovatsion va etnik kolleksiyalari bilan muvaffaqiyatli ishtirok etdi [7]. Mazkur madaniy voqelik global maydonda O'zbekistonning brend imidjini va milliy hunarmandchilik hamda dizayn maktabining jozibadorligini namoyish etishda samarali yumshoq kuch instrumentiga aylandi.

O'zbekiston Respublikasining transformatsion modernizatsiyalashuv hamda geosiyosiy va iqtisodiy ochiqlik sharoitida o'ziga xos milliy turistik brendini konseptual shakllantirish, shuningdek, respublikaning ko'p asrlik moddiy va nomoddiy madaniy-tarixiy merosini xalqaro xizmatlar bozorida kapitallashtirishga qaratilgan diversifikatsiyalashgan tashqi siyosiy strategiyasi xalqaro hamjamiyat va global ekspertlik-tahliliy institutlari tomonidan tizimli ravishda yuksak baholanmoqda. Buning yaqqol konseptual va empirik isboti sifatida, 2019-yilning 22-noyabr kuni Malayziya Qirolligining Janubi-Sharqiy Osiyo mintaqasidagi nufuzli media-korporatsiyalaridan biri hisoblangan "Research House of Asia Media" kompaniyasi tomonidan subregion miqyosida

o'tkazilgan keng qamrovli ijtimoiy-ekspertlik so'rovnomalari, kross-madaniy monitoringlar va marketing tadqiqotlarining yakuniy tahliliy natijalariga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi "Boy tarixiy merosga ega Osiyodagi eng yaxshi sayyohlik yo'nalishi" nufuzli xalqaro unvoni va maxsus diplom bilan tantanali ravishda taqdirlandi [4]. Mazkur yuqori darajadagi xalqaro e'tirof belgisining Malayziya Turizm, san'at va madaniyat vazirining o'rinbosari Tuan Muhammad Baxtiar Bin Wan Chik tomonidan rasman topshirilishi mamlakatimizning ASEAN makonidagi madaniy-gumanitar jozibadorligini hamda "yumshoq kuch" salohiyatini institutsional darajada mustahkamladi va davlatlararo munosabatlarning yangi strategik indikatorlarini belgilab berdi [1].

Shu bilan birga, pandemiadan keyingi davrda turistik oqimni tezkor tiklash uchun zamin yaratish maqsadida, raqamli makonda va xalqaro hamjamiyat ongida mamlakatning xavfsiz epidemiologik imidjini shakllantirishga qaratilgan "Uzbekistan. Safe Travel Guaranteed" global PR-kampaniyasi faol amalga oshirildi [9]. Mazkur loyihaga Malayziyadagi O'zbekiston turizm elchilari, taniqli jamoat arboblari, raqamli influencerslar va blogerlar jalb etilib, ijtimoiy media tarmoqlari orqali mamlakatning xavfsiz sanitariya-gigiyenik infratuzilmasi tizimli ravishda yoritib borildi. Mazkur ko'p tomonlama inqirozga qarshi choralarni davlatlararo darajada muvofiqlashtirish va sohadagi salbiy makroiqtisodiy oqibatlarni yumshatish maqsadida, 2020-yil 30-noyabr kuni O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi raisining o'rinbosari hamda Malayziya Turizm, san'at va madaniyat vazirligi bosh kotibi Doktor Nur Zari Hamat o'rtasida yuqori darajadagi strategik videokonferensaloqa tashkil etildi [8]. Ushbu raqamli muzokaralar pandemiya sharoitida turizm sektorini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, ikki tomonlama institutsional aloqalarning barqarorligini ta'minlash hamda kelgusidagi kross-turistik loyihalarning konseptual arxitekturasini loyihalashtirishda muhim multilateral boshqaruv mexanizmi bo'lib xizmat qildi.

Xulosa. Xulosa o'rnida ta'kidlash lozimki, Yangi O'zbekiston va Malayziya o'rtasidagi ikki tomonlama munosabatlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillardagi hamkorlik modeli institutsional barqarorlik, madaniy-ma'rifiy yaqinlik va pragmatik iqtisodiy yondashuvlarning uyg'unlashuvi bilan xarakterlanadi. Kelgusida o'zaro hamkorlikni raqamli iqtisodiyot, yashil energetika hamda yuqori texnologik ishlab chiqarish kooperatsiyasi yo'nalishlarida diversifikatsiyalash, shuningdek, biznes-platformalar va ishbilarmonlar kengashlari faoliyatini yanada jadallashtirish, strategik sheriklikni sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish uchun muhim zamin yaratadi.

ADABIYOTLAR

1. Sh.M.Mirziyoyev Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – T.: O'zbekiston, 2022.
2. Sh.M.Mirziyoyev Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
3. A.X.Saidov O'zbekistonning tashqi siyosati: tarix va zamonaviylik. – Toshkent: Sharq, 2021.
4. A.A.Azizov O'zbekistonning Janubi-Sharqiy Osiyo davlatlari bilan savdo-iqtisodiy hamkorligi istiqbollari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2020. – № 5. – B. 12–21.
5. A.J.Ibodov O'zbekistonda ziyorat turizmini rivojlantirishning institutsional mexanizmlari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. – 145 b.
6. B.S.Yusupov Global iqtisodiy inqiroz sharoitida tashqi savdo strategiyasini diversifikatsiyalash. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 198 b.
7. O.R.Mustafoev O'zbekiston va Malayziya o'rtasidagi iqtisodiy diplomatiya: hozirgi holati va rivojlanish tendensiyalari // Xalqaro munosabatlar va siyosiy tahlil. – 2023. – № 2. – B. 45–58.
8. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligining rasmiy hisobotlari (2018–2025-yillar). [Elektron resurs]
9. Tourism Malaysia Annual Report: Strategic Partnerships and Destination Marketing. – Kuala-Lumpur: Tourism Malaysia, 2021. – 112 p.
10. J.S.Nye Soft Power: The Means to Success in World Politics. – New York: PublicAffairs, 2004. – 191 p.